

Зміст

Передмова	9
Листи прихильників до авторки	11
А-ля гарсон	20
Містерія розмноження	45
Алея Надії	67
Ваші діти — не ваші діти	97
Матері всіх країн, єднайтеся!	129
Революція в дитячій кімнаті	158
Птиці скорботи та співучості	187
Поезія білих ночей	218
Боротьба за фантазію	245
Я танцювала у власній самотності	274
Астрід Ліндгрєн — вибране	309
Джерела	311

Я знаю, що не є сенсом життя! Накопичувати гроші, а з ними всяку всячину, жити як знаменитості, світитися на зіркових сторінках тижневиків, боятися самотності й тиші так сильно, щоб навіть не мати змоги спокійно задуматись: «Як я проживаю свою коротку мить на Землі?».

АСТРІД ЛІНДГРЕН,
1983

Передмова

Біографія передбачає наявність двох: того, хто пише, і того, про кого пишуть. Однак найчастіше у процес залучено значно більше людей, які й впливають на остаточну версію. Серед них, наприклад, автори попередніх книжок і статей, якими згодом можуть скористатися біографи. У списку джерел наприкінці цієї праці містяться посилання на всі книжки, статті, часописи й вебсайти про життя та діяльність Астрід Ліндгрєн. Я в боргу перед ними всіма. Поряд — покажчик персоналій і огляд доробку Астрід Ліндгрєн.

Дуже дякую тим, хто допоміг мені роздобути інші матеріали джерел під час роботи. Передусім — бібліографині Астрід Ліндгрєн Лені Тьорнквіст, яка невтомно допомагала порадами та вказівками, навчивши данця орієнтуватися в архіві Астрід Ліндгрєн у Національній бібліотеці в Стокгольмі. Її, до речі, внесено до списку світових пам'яток ЮНЕСКО 2005 року. Принагідно висловлюю подяку стенографістці Бріт Альмстрьом, яка допомогла розшифрувати архівні стенограми Астрід Ліндгрєн. Заразом дякую за допомогу Анні Еклунд-Йонсон із Регіонального архіву Вадстени, бібліотекареві Бруно Свіденборгу з Королівської бібліотеки в Копенгагені, а також головній редакторці відділу літератури для дітей і юнацтва видавництва «Гюльдендаль» Елін Альгрєн-Петерсен.

У процесі написання біографії залежиш від людської доброзичливості, щедрості й готовності допомогти своїми фаховими знаннями та спеціальними навичками. Дякую Тому Альсінгу, Барбро і Бертілу Альвтегену, Урбану Андерсону, Малін Біллінг, Девіду Бюгге, Гелен Даль, Галлі Енг, Белінді Еріксен, Єнсу Фельке, Якобу Форшелю, Лені Фріс-Гєдін, Еві Гліструп, Клаусу Готфредсену, Стефану Гільдінгу, Есперу Гьогенхавену, Аннелі Карлсон, Черстін Квінт, Єппе Лаунб'єрг, Катріне Ліллеєр, Анніці Ліндгрєн, Йорну Лунду, Карлу Улофу Ньюману, Нільсу Ньюману, Іді Балслєв-Олесен, Йогану Пальмбергу, Свену Райнеру Йогансену, Гунвору Рунстрьому, Нінгу де Конінк-Сміту, Ане Меєр Сан-

дрейд, Лісбет Стевенс Сендеровіц, Маргареті Стрьомстедт, Торбену Вайнрайгу, Гелле Фогт і Ельзі Тролле Еннерфорсу.

Особлива подяка приватній компанії Saltkråkan AB за практичну й технічну підтримку, принаймні в тому, що стосується фотографій, К'єлю-Оке Гансону та співробітникам «Культурного центру Астрід Ліндгрєн» у Віммербю, а також Якобу Нюліну Нільсонові з віммербюзької бібліотеки. Вдячний данській перекладачці творчості Астрід Ліндгрєн Кіні Боденгоф, Єні Тор з агенції Gyldendal Group Agency й моїм редакторам Вібеке Майнлунд і Йоганнесу Рісу.

Урешті-решт завдячую Данському мистецькому фондові та Дансько-шведському фонду за фінансову підтримку, а ще завжди невтомній першій читачці Єтте Гларгор. І наостанок, за не менш цінну допомогу, Карін Нюман — доньці Астрід Ліндгрєн, яка підтримала ідею написати цю книжку. Без її зацікавленості, проникливості та активної співучасті у тривалих бесідах і електронному листуванні впродовж півтора року нічого не відбулося б.

ЄНС АНДЕРСЕН

Копенгаген, серпень 2014 року

Листи прихильників до авторки

Упродовж 1970-х років метушня на поштовому відділенні на розі Далагатаан і Оденгатаан зростала. А все через одну старшу пані, схожу на багатьох інших літніх жінок. Ми зустрічаємо їх на вулиці, в парку, продуктовому магазині й кондитерській у тій частині Стокгольма, що називається Васастан. Улітку кожнісінького дня в поштовій скриньці цієї немолодої пані з'являвся жмут листів. А в роки її ювілеїв — 1977-й, 1987-й і 1997-й — поштареві доводилося дзвонити у двері на Далагатаан, 46, щоб доставити мішки з пакунками й листами з поштовими марками з усього світу. Коли багато з надісланого перечитали й відправили відповіді, пошту в паперових ящиках підіймали аж до стелі. Були там не лише веселі вітальні листівки та пістряві дитячі малюнки, а й привітання із золотими облямівками від державних діячів і королівських чинів. Але також листи від звичайних людей, охочих узяти автограф, прохання про гроші, фінансову й моральну підтримку для певної політичної справи.

Більшість адресантів, які роками писали Астрід Ліндгрєн, висловлювали передусім щиру прихильність і захоплення, а нерідко й користали з нагоди поставити авторці зо два запитання. До того ж не завжди такі невинні, як тоді, коли група дітей зі шведського дитсадка хотіла почути про те, чи коні справді можуть їсти морозиво; а дев'ятирічна Крістіна з Ярфалли просила пояснити, як батько Пеппі в серіалі міг надсилати їй гроші у плящі, коли перебував у в'язниці. Серед гори листів траплялося немало кмітливих «дорослих» запитань: слюсар Карлсон просив дозволу назвати свою фірму «Карлсон на даху», а власник лісу в Ямтланді випитував, чи не зацікавлена, бува, авторка-природолюбка придбати кілька гектарів смерекового лісу. Один чоловік, що відбував покарання за вбивство дружини, писав Астрід Ліндгрєн на Далагатаан, щоб поцікавитися, чи не взялася б вона написати книжку про його життя.

Добряча порція з-поміж сімдесяти п'яти тисяч листів, які, як відомо, авторка отримувала аж до своєї смерті в січні 2002 року і які сьогодні зберігаються в архіві Астрід Ліндгрєн у Національній бібліотеці Стокгольма, були дуже особистими. Коли йдеться про матір Пеппі та Еміля, то здається, що не існувало межі поміж публічним і приватним, яке потрібно поважати. Літню Астрід Ліндгрєн в усьому скандинавському світі вважали «мудрою старенькою» та духівницею: у неї можна було полегшити власні сердечні муки й запитати поради щодо життєвих труднощів. Одна дописувачка, наприклад, бажала, щоб «Астрід» виступила посередницею в жорсткій суперечці між сусідами, а друга запитувала, як їй бути зі своєю обтяжливою старою матір'ю. Третя листувальниця впродовж чотирнадцяти років засипала дитячу письменницю листами з проханнями допомогти їй із грошми. У сімдесяти двох листах щоразу були нові детальні прохання про фінансову поміч на окуляри, ремонт автомобіля, рахунки за сантехніку, борги за азартні ігри тощо. Якийсь австрієць написав про своє давнє бажання купити новий будинок і цікавився, чи не подарувала б мама Пеппі значну суму в доларах на його віллу «Хованку». З Данії приблизно сорок років надходили різдвяні листи від одного батька, який звітував про все на світі з життя власної немалої сім'ї, а на Різдво не забував покласти трохи дитячої випічки. З передмістя Стокгольма відбувалося справжнє бомбардування листами залицяльника. Надсилав їх один літній пан, на слід якого вийшли, коли втрутився видавець удови Ліндгрєн і пригрозив надокучливому ловеласові позовом у поліцію.

Листи шанувальників займають левову частку архіву і свідчать про колосальну важливість авторства — у друкованому тексті, у фільмі чи телесеріалі — так було завжди. Від часу появи епохальних книжок про Пеппі Довгапанчоу в 1940-х потік кореспонденції десь приблизно до 1960 року перетворився певною мірою на тягар для старанної авторки й зайнятої редакторки видавництва, яка писала свої тексти щоранку навіть під час відпусток, навідувалась у видавництво після обіду та читала чужі книжки й рукописи вечорами. Лише коли в 1970 році Астрід Ліндгрєн пішла з редакторської посади на пенсію, на адресу Далагатан, 46 пошта впала, як лавина. Це означало, що на початку 1980-х років Астрід Ліндгрєн потребувала постійної допомоги секретарки, щоб вести кореспонденцію з усіма своїми шанувальниками.

Це було пов'язано з трьома подіями: публікацією «Братів Лев'яче Серце», своєрідною «справою про Помперіпоссу» (1976), у якій Астрід Ліндгрєн повстала проти податкової політики Швеції, і присудженням Премії миру німецьких книготорговців (1978) — у ній пацифістка Астрід Ліндгрєн якраз у часи роззброєння виступила з подячною промовою. Авторка запевнила, що боротьба за стабільний мир у світі починається з дитячої кімнати. Себто з виховання майбутніх поколінь.

«Воєнний щоденник», 30 березня 1944 року: «Дедалі рідше щось занотовую. Дякувати Богу, думок вистачає, всю осінь була така нервово виснажена, що ніяк не могла зібратися й написати бодай слово. Здається, найтяжча криза минула, але наразі не впевнена, що все закінчиться щасливо». (Фото: приватний архів)

Я танцювала у власній самотності

Одного теплого липневого вечора 1980 року, коли місяць звисав над сусіднім островом Ікслан, а повз стару митну станцію на Фурусунді пропливали великі пароплави й пороми на Аланди, Турку та Гельсінкі, прямуючи до Балтійського моря, Астрід Ліндгрєн спустилася вниз до води й вийшла на свій причал. Вона тримала в руках бляшанку, з якої вийняла щось, уявно зважила його в руках і метнула далеко у фарватер:

Бувай, поганко-жовче!
Наситилась востаннє,
Пора прощатись конче
У крові та стражданні.
Якби не мордувала ти,
Як та проклята бестія,
Вділила б назавжди
У собі трохи місця я!
Зійдеш отут з водою
У цім-таки шпиталі,
Лежи тепер з виною
За муки всі й печалі.
За все, що вготувала
Людині-доброті!
Бувай, поганко-жовче,
Останній вечір твій!*

* Пер. зі швед. Оксани Смерек.